

Na Amonite!

(Dalje in konec.)

Razume se, da ni bilo klerikalizmu prav in ljubo, ko so bili izdani 1870. leta novi šolski zakoni v naprednem novem duhu, kakršne imamo še danes. Grozen udarec je dobil klerikalizem takrat; ni mogel na tihem preboleti sramote, da je bila iztrgana šola in njeno vodstvo z učiteljstvom vred iz njegovih rok. Besnel je nad temi zakoni po časnikih in cerkvah, da je bila groza. In kaj bi ne? Velika nevarnost je pretila, da izgubi ugled, spoštovanje in dohodke, ko se ljudstvo izomika. Zato so vpili: »Brezverska šola in učiteljstvo bosta okužila naš nedolžni narod«. Novi zakon je vrgel duhovnike iz šole, do katere so imeli edino oni pravico. Novi zakon določuje premalo ur za verouk, ne bo mogoče v tem malem času zadestno poučevati mladine iz tega predmeta itd. To očitaneje ni prenehalo še do danes. Še danes vpijejo, da je šola brezverska, da imajo samo oni pravico do nje in da imajo premalo določenega časa za verouk. Koliko je pa resnice na tem? Ali je res šola brezverska? Kaj še! Saj imamo povsod jako natančne verske čuvaje. Ako bi kak učitelj v šoli le besedico črnil zoper vero, bi ga kmalu zgrabili za vrat in zadavili. To vpijejo in lažejo, da nam jemljejo ugled in spoštovanje pri nerazsodnem ljudstvu, da ne pridejo oni in njih ugled ob spoštovanje in čast, da jim gre lažje pšenica v klasje ter da lažje bašejo bisago brez dna. — Ali imajo pa res oni edini pravico do šole? Kdo jim jo je dal? Za dušno skrb imajo tako in tako že oni pravico poučevati v šoli. Ako pa bi poučevali iz vseh predmetov, bi prihajali iz naših šol pravi nevedneži, saj še za verouk nimajo na mnogih krajih časa, pa tudi volje ne za poučevanje, kaj bi šele bilo, če bi morali ves dan čepeti v šoli in poučevati natančno in vestno vse predmete, kakor moramo to delati mi? Njim je jako dobro znano, kako silno težavno je uspešno poučevanje, pa vseeno nas ne nehajo blatiti, črniti, obrekovati in jemati nam ugleda in spoštovanja po javnih časnikih in z besedo pred ljudstvom, ker tako zahteva njihov ideal. Obrekuj, laži, psuj, če hočeš imeti nevedno in nerazsodno maso pod oblastjo! — Ali tako uči naša sv. vera, kaj?

Usodepoln je bil novi šolski zakon za naš klerikalizem, zato je tako hudo besnel in še sedaj besni zoper ta zakon, šolo in učiteljstvo. Slišali smo pred leti, kako poniževalno za šolo in učiteljstvo je bilo pastirsko pismo vseh avstrijskih škofov, ki jim je bil vodja pokojni Missia, ki je zanesel na Kranjsko nesrečno vojno in boj za klerikalni ideal. V tem in drugih pastirskih pismih se je naravnost ščuvalo ljudstvo zoper šolo, ker se je trdilo, da je ta brezverska in učiteljstvo ravno tako. Trdili so takrat tudi, da katoličani niso primorani izkazovati pokorščine takim pogubonosnim zakonom, kar pomeni, da ti ne smejo pošiljati svojih otrok v take šole. Čeprav so pri nas na Kranjskem učitelji sami katoličani, ki poučujejo na verski in нравni podlagi, kakor veleva isti zakon, zvan brezverski, vseeno so brali one pastirske liste tudi pri nas brez vsake opombe, ker je bil to političen manever, predigra današnjega klerikalnega boja. In kakšne posledice so imeli ti pastirski listi? Žal, da je nerazsodno ljudstvo, ki ne ve, kam moli pes tace, ki ne zna ločiti verskih resnic od posvetnih zadev, verjelo tem pismom, ker so bila brana na najsvetejšem mestu, po cerkvah, kjer se naj oznanja samo nezmotljivi nauk Kristusa samega. Še sedaj bobnajo po klerikalnih glasilih o brezverski šoli in liberalnih učiteljih.

A kranjsko učiteljstvo si je znalo vkljub neznosnemu obrekovanju in ščuvanju pridobiti ugled in spoštovanje med olikanci in nerazsodno maso preprostega ljudstva s pridnostjo in vestnim izpolnovanjem svojih stanovskih dolžnosti, z lepim vedenjem in zlasti s svojo organizacijo. Vkljub vsem tem oviram smatra naše ljudstvo šolo in dobre učitelje kot nekaj neobhodno potrebnega, ker pridno pošilja v šolo svojo deco in samo želi imeti povsod šole, ker je prepričano o njenih dobrotah. Ono ve dobro, da je nevednost draga reč, zato želi in hrepeni po naobrazbi in napredku.

Taka ali tem podobna obrekovanja so se ponavljala sistematično leto za letom. Učiteljstvo se ni moglo braniti in zavračati tako krutega sovražnika šole in učiteljstva, ker ni imelo še svojega političnega glasila. »Učiteljski Tovariš« je pod Močnikovim in Praprotnikovim vodstvom obravnaval le strogo šolske zadeve, napadov ni mogel odbivati. Nosil je nekaj časa na glavi podobo zaslužnega pedagoga Slomška, ker se je pa učiteljstvo zgražalo nad nečudenimi napadi, nad obrekovanjem in ščuvanjem s strani duhovščine — klerikalizma, smo odstranili simbol edinosti med cerkvijo in šolo: izginila je Slomškova podoba iz »Učiteljskega Tovariša«, ne iz sovraštva do Slomška samega, ki ga učiteljstvo ceni kot pedagoga, ampak zato, da se učiteljstvo ne ujema s politiko duhovskega stanu.

Napadi, sramotenje in obrekovanje učiteljstva se je množilo čimdalje bolj od dne do dne, od leta do leta. Kakor se je ostril politični boj med liberalizmom in klerikalizmom, tako se je množila mržnja med klerikalizmom in učiteljstvom. V tej dobi je prineslo klerikalno glasilo »Slovenec« do skrajnosti žaljiv članek na učiteljstvo »Pons asinorum«, kar je dalo povod, da je postal »Učiteljski Tovariš« šolsko-politiški list, ki je odbijal napade in sramotenja. Sedaj šele je začel rasti čimdalje večji prepad med klerikalizmom in učiteljstvom. Prvi je hrepenel po nadvladi nad šolo, učiteljstvo se je pa temu jako protivilo, ker ne želi več nazaj v dobo konkordata, v dobo duhovskega hlapčevanja, v dobo teme in nazadnjaštva. Klerikalizem je poizkusil svojo srečo v državnem zboru s takoimenovanim Ebenhočovim predlogom, da bi se po naših šolah omejil ali celo odstranil pouk iz realij. Ni mu po godu namreč, da se tako uspešno poučuje zgodovina, zemljepisje, prirodopisje in prirodoslovje, ker ravno to dela pouk najbolj interesanten, bistri mladini um in razsodnost, ter potom teh predmetov pride med maso naroda marsikaj, kar je klerikalizmu trn v peti. Boji se ljudske naobrazbe in napredka, boji se razsodnosti mase naroda zaradi obstanka, ugleda in nadvlade. Ali Ebenhočov predlog je bil pokopan, nadejamo se, da za vselej, ker so se mu uprli zlasti Nemci in Čehi. Kako je ta bljuval z ognjem in žveplom nas in naš šolski zakon, se lahko spominja marsikateri izmed učiteljev, ko smo obhajali 30letnico avstrijskega šolskega zakona.

Omenili smo že, da je bil apostelj kranjskega klerikalizma pokojni knezonadškof in naposled kardinal Missia, slovenskih staršev sin, a vzgojen v nemškem duhu, nadarjen mož. Svojih talentov ni uporabljal za naš narod, ampak bil mu je v tem oziru jako nasproten. Sam ni mogel in tudi ni hotel nastopati v javnosti, da bi dobojeval svoj ideal — klerikalizmu nadvlado, tudi v posvetnih ali političnih zadevah. Izbral si je zato moža svojega mišljenja in prepričanja in ta je občeznani učiteljski zaničevalec dr. Šusteršič. O značajnosti in delovanju tega moža bomo imeli priliko govoriti na drugem mestu, za danes omenimo le toliko: Dokler je bil živ pokojni Missia, je vodil klerikalno politiko s

čudovito spretnostjo, z njegovo smrtjo je začelo vidno vse hirati in podirati na kup. Bije se sicer še obupen klerikalni boj pod vodstvom Šusteršičevim, ali pozna se takoj, da vodstvo ni več pravo. Zavozili so jo na političnem polju tako, da bodo težko zopet prišli na pot pokojnega Missie, ki ga obožuje klerikalizem po pravici kot posebno zaslužnega moža.

Pod vodstvom dr. Šusteršiča so klerikalci skoraj več izgubili kakor pridobili. Prave politične zvižahnosti ta voditelj nima. Klerikalci so navadno zvižahni, potuhnjeni, vztrajni in edini, odkritosrčnosti navadno ne najdemo pri njih. Dr. Šusteršič je pa odkritosrčen, kar je potreba posebno poudariti. On je javno priznal, kar so klerikalci imeli za največjo skrivnost, da je šola prokletstvo za naš narod, — v kakšnem oziru, to smo povedali mi. Ko je šlo za izboljšanje našega gmotnega stanja, je zopet javno povedal, da rajši razbije deželni zbor, nego bi privolil v zvižanje naših plač. Na javnih shodih sicer kvasi, da priznava, da so učitelji slabo plačani, ker se boji naroda, ker ta sam vidi, da s takšnimi plačami ne moremo izhajati in tudi sam želi, da bi se nam izboljšale plače. Zato slepi preprosto ljudstvo, da je z davki preobloženo, da naj plača učitelje kdo drugi ne pa kmet. Pri tem mu pa uide marsikatera beseda, s katero ponižuje ugled učiteljev in šole, n. pr. da stanujejo ti po palačah, kmet pa v bornih kočah. Učitelji morajo biti tihi in pokorni, ker jih ljudstvo plačuje; ako se predrznejo protestirati in delati klerikalizmu opozicijo, naj se potem varujejo in numerirajo svoje kosti. Spreten politik ne bi govoril nikoli tako, da bi v javnosti izdal namero svoje stranke, ampak bi deloval po zgledu prekanjenega Luegerja na Dunaju, ki je učiteljstvo tako vodil za nos, da je zanj glasovalo in se borilo, sedaj mu pa kaže fige pod nos, ko je sedel na zaželjeni županski stolec. Šusteršič vodi pri nas za nos edino Jakliča in maloštevilne njegove privržence. Učiteljstvo je pravzaprav lahko Šusteršiču hvaležno za njegovo odkritosrčnost, ker je izdal javnosti največje skrivnosti klerikalizma ter nas s svojimi neumnimi, žaljivimi in obrekljivimi nastopi zedinil in učvrstil zoper to stranko. Kakor sta politika in nastop dr. Šusteršiča neprevidna, sirova in žaljiva, tako je tudi klerikalno glasilo »Slovenec.« Ako bosta ta dva v tem duhu nadaljevala svoje delovanje, sme biti liberalizem zadovoljen, ker nihče drugi ne krepki tako dobro liberalnih šanc kakor ta dva.

Da se je učiteljstvo tako zedinilo zoper klerikalizem, da je voljno rajši stradati, kakor se mu pokoriti, gre največja zasluga, kakor smo že rekli, v prvi vrsti Šusteršiču kot voditelju te stranke, v drugi vrsti pa »Slovincu.« Že kot tednik je bil ta list nam in šoli do skrajnosti neprijazen, ko je postal dnevnik, je bil nasproti učiteljstvu čedalje nestrpnejši, odurnejši, žaljivejši, obrekljivejši in sirovejši, tako da je vedno bolj odvrčal srca učiteljstva od sebe. Dokler niso imeli ti svojega glasila, so se zagovarjali, v »Slovenskem Narodu«, pa še zdaj se večkrat zgodi, da ta list radovoljno prinaša dopise iz naših krogov, ker izhaja naše glasilo samo po trikrat na mesec. Zaraditega ne moremo vsega tukaj objaviti in tudi pride vse bolj kasno na dan. To »Slovincu« ni bilo in tudi sedaj ni po volji. Na svoje obrekovanje in žaljenje je navadno v isti meri dobil odgovor, kar je provzročilo čimdalje večje sovraštvo. Naše glasilo in »Slovenski Narod« sta »Slovenca« večkrat vzdignila iz ravnotežja, da se je izpozabil ter bljuval ogenj in žveplo na nas tako, da smo prišli do tam, kjer smo danes. Klerikalna obstrukcija nam je odjedla

izboljšanje naših plač, in bili smo vrhutega še krvavo žaljeni. Vsaka sila do vremena. Toda vsaka sila naleti na odpor. Tako se je moralo zgoditi tudi z nami. Zedinili smo se pri protestnem shodu, da odbijamo od sebe naval žaljenj in obrekovanj, da se bojujemo za svoje pravice in gmotno stanje do zadnjega zdiha, če bo treba.

Vse to smo pojasnili zaraditega, da tudi neveščci zvedo, zakaj pravzaprav gre in zakaj se moramo bojevati, ter da ta boj ni prišel nepričakovano, ampak je prikipel po sistematičnem poti do viška.

Pisarna

za zdravljenje naših bolnih stanovskih, družabnih, uradnih, književnih, narodnostnih in političnih razmer.

I.

Nekdo naših tovarišev piše v »Domovini« z dne 4. decembra 1903 sledeče:

»Iz učiteljskih krogov se nam poroča: Ne vemo, kaj to pomeni, ali res je pa vendar, da provizorični učitelji, oziroma učiteljice že tri mesece niso dobili nakazane svoje borne plačice. Ne vemo, kaj je temu vzrok in čemu se nam plača ne izplača. — Malo čudno se čuje ta pritožba, nekako tako kakor ona tujih častnikov, ki v Macedoniji organizujejo turško orožništvo. Natančnejših informacij o tem dejstvu še nismo mogli dobiti, želimo pa, da bi nam jih morda kaka pristojna oblast blagovolila pojasniti. Tri mesece brez sistemizirane plače — hm — malo težko je vzdržati!«

S to svojo notico tožiš, brate, sam sebe ter dokazuješ, da si često res tudi sami kvarimo svoje razmere in sicer vse radi svoje malomarnosti in nevednosti. V prvo, kar se od prosvetljenega, stanovsko zavednega in naprednega učitelja mora zahtevati, je znanje šolskih postav, naredb, ukazov, odločb in sicer tudi v najmanjših in neznatnejših zadevah. Iz tega znanja spoznavamo takoj stališče, ki ga zavzamemo nasproti oblastim in človeški družbi. Iz tega znanja pa se rodi, kar je še važnejše, prosvetljen pravni čut, ki nam odpira oči ter nam prižiga v temi luč. Izkušnja nas uči, da so si taki tovariši znali pomagati v vseh zadregah, a nezalce so si morale iskati sveta od Poncija do Pilata ter so končno še obsedeli. Tudi ti, brate, zahtevaš pojasnila od kakšne pristojne oblasti. Toda dolgo boš čakal in če boš čakal, ne pričakaš niti pojasnila niti — plače!

Da ne obsediš, evo ti recepta od mene, toda oprosti, pravi »dohtar« zdravnik zapiše zdravilo, četudi je za bolnika grenko; zakaj njemu je v prvi vrsti do tega, da ozdravi njegovo bolezen. Zdravilo imaš doma v — omaril Rabi ga po sledečem receptu:

1.) Blagovoli odpreti, če si šolski vodja, svojo omaro t. j. registraturo šol. vodstva, če pa nisi, potrudi se k njemu, odprta omaro, iščita ter iščita, čeprav je to jako nevšečno in zamudno delo, tam najdeta v snopiču iz leta 1896. pojasnilo in pouk, ki ga je tak neveden šolski vodja najbolj potreben.

2.) V snopiču se nahaja litografiran ukaz deželnega šol. sveta štajerskega z dne 12. marca 1896., št. 2010, v katerem se vsem šolskim vodstvom ukazuje, naj odslej vsak službeni nastop učiteljskih oseb in sicer še v dan službenega nastopa v svrhu nakazanja plače naznanjajo neposredno t. j. naravnost deželnemu šol. svetu, okrajnemu pa samo radi preglednosti.